

Написано от Христо Христов
Събота, 12 Ноември 2011 14:40

През втората половина на 60-те години комунистическият ръководител Тодор Живков започва успешно да прилага в България всички идеологически „рецепти” на Москва, които тя диктува в страните от Източния блок. Целта е да бъде ограничено западното влияние.

Тактиката на БКП за борба против западното влияние

В тази връзка през 1966 г. Политбюро на ЦК на БКП, ръководено от Живков, приема решение „За по-нататъшното засилване на борбата срещу идеологическата диверсия на империализма“. С него всички държавни институции, партийни органи и обществени организации са задължени „да водят системна борба за преодоляване влиянието на буржоазната идеология, за пресичане на идеологическата диверсия на империализма, за изкореняване остатъците от религиозните възгледи и буржоазния морал“. В резултат на партийното решение през 1967 г. в МВР е създадено ново (Шесто) управление на Държавна сигурност със задача да следи за идеологическите отклонения сред творческата и научната интелигенция.

Наред с контрола на интелигенцията и налагането на цензура висшето ръководство на БКП насочва своето внимание именно към ограничаването на влиянието на западните радиостанции. Те са възприети като една от най-големите заплахи от западно влияние.

Написано от Христо Христов
Събота, 12 Ноември 2011 14:40

На Комитета за държавна сигурност, Министерството на съобщенията и Министерството на вътрешните работи е наредено „да предприемат съгласувани действия за неутрализиране на съвременните технически средства за пропаганда, които империалистическите държави използват срещу НР България“, т.е. да заглушават западните радиостанции. В продължение на няколко десетилетия са хвърлени милиони левове за заглушаване на предаванията на западните радиостанции. Въпреки това много българи ги слушат тайно на къси вълни.

⋮

Радио "Свободна Европа" като цел на комунистическия режим

Освен заглушаването ДС предприема действия за агентурно проникване в тях. Сред западните радиостанции, които имат първостепенно значение, е радио „Свободна Европа“.

В началото на 70-те години една от основните цели, които Първо главно управление (ПГУ) на ДС си поставя, е да внедри свои агенти в радио „Свободна Европа“. Радиостанцията се смята за основен стълб в идеологическото влияние на Запада върху обществата в социалистическия лагер. Започнала дейността си през 1950 г., тя за кратко време се превръща в алтернатива на медиите в контролираните от Москва страни в Източна Европа.

Отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП определя „Свободна Европа“ като „мощна американска пропагандна организация, която се субсидира от 1955 от Конгреса на САЩ чрез ЦРУ, а също и от големите американски монополи. В нея се концентрира главният идеологически удар срещу България, тя е предният пост на антикомунистическата и антибългарска пропаганда“.

Разузнаването на комунистическа България започва да разработва „Свободна Европа“

Написано от Христо Христов
Събота, 12 Ноември 2011 14:40

още в края на 60-те години. В документа за това се посочва:

„Комитетът и радио „Свободна Европа“ се занимават активно с подривна пропагандна дейност и идеологическа диверсия, насочена срещу НРБ. Във връзка с това се налага този институт да бъде разобличен пред чуждата и нашата общественост.“² През този първоначален етап разузнаването събира сведения за радиото, които могат да бъдат определени като твърде периферни. Издирвани са и бланки на „Свободна Европа“ за осъществяване на активни мероприятия. Друга задача е „да се организира системно следене на програмата и предаванията на радиото и да се правят периодично анализи на същите, въз основа на които ще могат по-точно да се определят насоките на нашата работа“³. Радио „Свободна Европа“ е определено като „един от най-важните центрове за пропагандно-идеологическа диверсия и психологическа война на Запада срещу източноевропейските социалистически страни“.

Мерките на ГКБ срещу радиостанцията

Дейността на радиостанцията е обект на особен интерес от страна на КГБ. Той е автор на различни акции срещу нея, в които участват разузнаванията на България, Унгария, Полша, Чехословакия. Тяхната цел е „осъществяване на мероприятия за по-нататъшно компрометиране на радиостанция „Свободна Европа“ и оказване на натиск върху правителството на ФРГ с цел ограничаване на пропагандната дейност на тази радиостанция на територията на Западна Германия“. Набелязани са няколко мероприятия: „Да се склонят някои работещи в радио „Свободна Европа“ емигранти да се завърнат в родината, а така също при възможност да се изведат агенти с цел използването им за разобличителни действия. Да се публикуват в печата (или да се пуснат по радиото и телевизията) материала, които да показват, че радио „Свободна Европа“ е свързано с ЦРУ. Да се осъществят специални мероприятия по разложение на емигрантските групи в радио „Свободна Европа“ (разпространяване на слухове, изпращане на писма).“

Плановете на ПГУ срещу обект "Латерна" - "Свободна Европа"

Дейността на радиостанцията в българското разузнаване се следи от 04 контраразузнавателен отдел (КРО). Разработката, която отделът води, е под кодовото име „**Латерна**“. „Свободна Европа“ е определено като основен обект за внедряване на агентура. В доклад на 04 КРО от началото на 70-те години е посочено, че „съгласно указанията на ръководството на МВР „Латерна“ беше определена като главен обект за проникване“.

В тази насока се набелязват следните мерки: вербовка на агенти из средите на работниците в радиостанцията, насочване на агенти към обекта и подготовка за извеждане на агенти от страната. По това време ПГУ разполага с агент „Михайлов“. Той е литературен сътрудник на българското радио и телевизия. Целта на разузнаването е „да се изведе във ФРГ чрез екскурзия в Австрия агент „Михайлов“ със задача да измени на родината, да премине през лагерите за разселване в Циндорф и Оберурзел и да се внедри в „Латерна“.

За разлика от периферните данни, които събира чрез своите агенти, през 1970 г. ПГУ добива ценна информация от журналисти, пътували в Австрия, ФРГ и Франция. Интересно е, че един от двамата журналисти е Ивайла Вълкова, бивша съпруга на продуцента Петър Увалиев и сестра на Виктор Вълков, външен министър, избран от казионния БЗНС веднага след промените в България през 1989. При завръщането Вълкова и Петър Станчев пишат повече от подробен доклад (60 страници!), в който описват и срещите си в радио „Свободна Европа“. В края на пространния документ авторите му с жар се определят като журналисти и „работници на идеологическия фронт“. Върху документа е поставена следната резолюция на шеф от ПГУ: „Прекрасен материал!“

Опити за внедряване на агенти в радиото

В плана за работа на 04 КРО през 1971 г. са предвидени мерки за внедряване на агенти в обекта „Латерна“. Това са агентите „Каменов“, „Кирилов“, „Райчо“, „Стефан“ и

Написано от Христо Христов
Събота, 12 Ноември 2011 14:40

„Шнайдер“.

Агент „Каменов“ е българин, роден през 1919 г. във Видин, вербуван от ДС – Видин, по линия на „вражеската“ емиграция. Завършил е Американския колеж. Женен е за германка. През 1968 г. заминава със съпругата си за Мюнхен да урежда наследство. Преди заминаването му е поставена задача да събира информация по служителите в радио „Свободна Европа“. За да бъде издържана легендата за него, е обявен за изменник на родината.

Агент „Кирилов“ е роден през 1920 г. в Ямбол, работи като главен счетоводител в Държавно стопанско предприятие „Родоп“. Неговата сестра е служителка в радиото. Той се използва в България за добиване на информация за радиостанцията.

Агент „Райчо“ е българин, роден през 1919 г. в Стара Загора, бивш офицер, агент на ДС от 20 години. Сестра му живее в Мюнхен и информира за служителите в радиото. Той е под ръководството на Центъра и е маршрутиран многократно до ФРГ със задачи по „Латерна“.

Агент „Стефан“ е роден през 1932 г., журналист, работещ в Българската телеграфна агенция. Вербуван е през 1960 г. на патриотична основа.

Агент „Шнайдер“ е икономист, който работи в Министерството на външната търговия. Използван е за добиване на информация по обект „Пират“ – Христо Занков, служител в библиотеката на радио „Свобода“. Агентът се среща с него в Югославия. От тези агенти нито един не успява да осъществи проникване в „Свободна Европа“.

Заедно с Шесто управление на ДС разузнаването започва да контролира кореспонденцията и телефонните разговори на служители на радио „Свободна Европа“ с техни близки в България. Планирано е да се проведат мероприятия за възстановяване на връзката с агент „Максим“, който работи в „Латерна“, за „активно използване на възможностите му“. Случаят с агент „Максим“ е един от малкото пробиви на ПГУ в радио „Свободна Европа“. Агентът е българин, роден през 1920 г., юрист по образование. Напуска страната през 60-те години и е воден на отчет в ДС като изменник на родината.

Написано от Христо Христов
Събота, 12 Ноември 2011 14:40

Вербуван е през 1969 г. в Италия и се ръководи от Центъра. Тогава дава съгласие да сътрудничи, но впоследствие не се явява на срещите. Така връзката с него е прекъсната. Междувременно той успява да получи американски паспорт и да започне работа като редактор в българската секция на „Свободна Европа“. В началото на 70-те години разузнаването предприема операция по възобновяване на връзката с него с надеждата, че ще може да получава информация за „Латерна“ от първа ръка.

Контактът с него е възобновен и „Максим“ остава под ръководството на Центъра. От новооткритите архивни документи на ПГУ само „Максим“ е агент, който работи в радиостанцията в Мюнхен, но заемането на длъжност там не е заслуга на разузнаването. То притежава още един агент в „Свободна Европа“ – „Мартини“, който обаче има активна дейност там през 80-те години. Агент „Мартини“ е журналист, който след промените в България се завръща в София.

През 1973 г. 04 КРО планира внедряването на агент „Владков“ в „Свободна Европа“. Той е българин, роден през 1944 г. в София. Завършил руско училище и английска гимназия, студент по българска филология, сътрудничи на радиото и телевизията. През 1968 г. напуска България с чехословашка гражданка и живее в Мюнхен. Изглежда, след това се е завърнал, защото през 1972 г. ПГУ го извежда първоначално в Западен Берлин, за да се опита да го внедри в „Свободна Европа“ в Мюнхен.

Същата 1972 г. разузнаването извежда и агент „Йонов“ за внедряване в радиостанцията. „Йонов“ е български гражданин, роден през 1920 г., завършил Американския колеж. Работи като инженер в Тунис. За да изгради достоверна легенда, ПГУ му дава указания да „измени на родината“ през 1972 г., докато е още в Тунис, като оттам се прехвърли във ФРГ. Внедряването на агентите „Владков“ и „Йонов“ в „Свободна Европа“ обаче не се реализира.

По същото време в ПГУ е поставена задача да се възстанови връзката с агент „Медея“. Агентът е българка, която първоначално е вербувана от българското контраразузнаване. Майка ѝ е от гръцки произход. През 1960 „Медея“ е изведена в Гърция, където е осиновена от своя вуйчо. През 1966 е прехвърлена в Швейцария, като в архивите пише, че е използвана по гръцка линия. По-късно „Медея“ е прехвърлена в Мюнхен, където успява да започне работа в местната телевизия. Става хоноруван художник в радио „Свобода“ и сътрудничи на „Свободна Европа“.

Написано от Христо Христов
Събота, 12 Ноември 2011 14:40

В анализите си за радиостанцията разузнаването стига до няколко основни извода:

- „Дейността на „Свободна Европа“ против НРБ е насочена към:
- Подриване ръководната роля на БКП чрез оклеветяване на ръководни кадри, чрез преувеличаване на някои икономически трудности, предизвикани от растежа;
- Подкопаване на държавния строй чрез непрекъснато пропагандиране на различни средства и методи за съпротива;
- Създаване, поощряване и активизиране дейността на опозиционно настроени и недоволни лица“.

ПГУ и борбата срещу идеологическата диверсия

Необходимостта от по-конкретни резултати принуждава ПГУ през 1973 г. да сформира специална група, която да работи по идеологическата диверсия. Неин отговорник е офицерът от 04 КРО подполковник Ценко Цолов. Една от основните цели е радио „Свободна Европа“. Запазени са секретни справки за дейността на ПГУ против идеологическата диверсия, в които се изброяват и някои обекти, използвани по това направление. Такива са обект „Краси“ – нещатен сътрудник на „Латерна“, който не е бил вербуван. Установен е контакт с него, дал е съгласие да помага – предал е информация за структурата на българската секция в радиото, както и характеристика за служителите в нея.

Обект „Роза“ – английска гражданска, преводачка в „Латерна“. Тя е родена през 1929. От 1930 г. до 1942 г. е живяла с родителите си в София. Майка ѝ е от руски произход. Към „Роза“ е подходено за вербовка. Тя се е съгласила да помага, но впоследствие се е уплашила.

От архивите на 04 КРО се разбира, че отделът използва и следните нещатни сътрудници в опитите да проникне в радио „Свободна Европа“. Агент „Жеков“ е

Написано от Христо Христов
Събота, 12 Ноември 2011 14:40

българин, роден през 1937 г., зъботехник по професия. Вербуван е от ДС – Варна, през 1966 г., изведен същата година в Австрия с направление да работи по клона на радио „Свободна Европа“ във Виена и по българския емигрант Стефан Табаков, председател на Българската социалдемократическа партия в изгнание. Агент „Асенка“ е българка, работеща като журналистка. Използвана е по обект „Хиена“ – емигрирания журналист Румен Трайчев. Разузнаването се опитва да създаде условия за извеждането ѝ и внедряването ѝ в „Латерна“.

Агент „Пиер“ е българин, завършил философия, преподавател по риторика, владеещ английски и френски. Занимава се с литературна дейност. Като агент е ползван резултатно по разработката на вражески елементи. С никого от тях обаче ПГУ не успява да осъществи пробив в радиостанцията в Мюнхен.

Архивите на българското разузнаване разкриват, че радиостанциите „Свободна Европа“ и „Свобода“ са постоянна прицелна точка за КГБ. През 1976 г. КГБ инициира мащабна среща в Прага на разузнаванията на България, Полша, Чехословакия, Унгария и ГДР. КГБ е представен от ген. Олег Калугин, началник на контраразузнавателното управление на ПГУ-КГБ. Съветското разузнаване предлага за обсъждане различни съвместни действия и мероприятия срещу двете радиостанции. ПГУ прави следните по-важни изводи: „Предложеното от съветските другари съвещание изигра положителна роля за насочване на всички средства и братските разведки за постигане на първо време изгонването от Европа на радиостанциите „Свобода“ и „Свободна Европа“, а като крайна цел за пълното ликвидиране на същите.“

Активно мероприятие за компрометиране на Георги Марков

До изгонване не се стига, но българското разузнаване използва всяка възможност в сътрудничеството с „братските“ разузнавания, за да уязви Георги Марков. За едно такова активно мероприятие срещу писателя, още преди да осъществи операцията си срещу него, ПГУ използва своите чешки колеги. Целта е чрез разкрития на внедрен в „Свободна Европа“ чешки разузнавач да се лансира внушението, че Георги Марков е агент на ЦРУ. През 1976 г. чешките служби известяват ПГУ, че се е завърнал офицерът Павел Минарик от чешкото разузнаване, работил седем години в радио „Свободна Европа“ като диктор.

Те започват широка кампания против радиостанцията. ПГУ вижда възможност да компрометира Георги Марков, който по това време е започнал да чете своите „Задочни репортажи“ по „Свободна Европа“. В отговор от ПГУ предлагат на чешките си колеги да разиграт следната дезинформация:

„Чрез участващите в пресконференцията кореспонденти на Минарик да бъде зададен следният въпрос: Какво ви е известно за дейността в радио „Свободна Европа“ на бившия български писател Георги Марков? Имаме оперативни съображения Марков да бъде уличен като агент на ЦРУ. За целта в отговора на зададения въпрос другарят Минарик да подчертае и това, че е имал възможност лично да чуе указанията на един американски разузнавач материалите на Георги Марков да се излъчват без задръжки с предпочитание, за което да му се плаща по най-високата тарифа. В зависимост от данните, с които разполага другарят Минарик за обстановката, по своя преценка, с оглед да предаде по-голяма убедителност на отговора си, той би могъл да посочи име на действащ американски разузнавач и да опише една правдоподобна обстановка, при която е доловил горните указания.“

Сътрудници на "Свободна Европа" - цели на ДС

В същото време 04 КРО е планирало да се активизира работата по най-важните разработки, свързани с радио „Свободна Европа“. Това са разработките срещу

„Ренегат“ – **Петър Семерджиев**, „Скитник“ – **Георги Марков**, „Тарзан“ – **Асен Мандиков**

„Хиена“ –

Румен Трайчев

, и „Бухал“ – емигрираният през 60-те години във ФРГ български писател

Димитър Инкьов

, който работи в радиостанцията. Срещу Семерджиев и Инкьов е предвидено да се изучат с „цел провеждане на ОМ (остро мероприятие, б.а.)“. За Инкьов разузнаването записва, без да се крие зад термини като ОМ, че „по същия се работи с цел отвлечане и довеждане в нашата страна“.

За Георги Марков в прав текст е посочено, че трябва да бъде обезвреден:

„По разработка „Скитник“ се провеждат на по-широка основа мероприятия за обезвреждането му. За целта се извършват нови вербовки на агенти и други мероприятия за детайлно изучаване на обстановката около него.“

**Докладът е изнесен от Христо Христов на международната кръгла маса „Война в ефира: Радио „Свободна Европа“ и България“ проведена в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на 11 ноември 2011 г. Материалът е част от документалната книга на изследователя „[Двойният живот на агент „Ликадили“](#)“ (2008).*